

Profeten van armoede

Toespraak voor Ekklesia Amsterdam, in het kader 'Profeten van nu' de Rode Hoed, Amsterdam, 3 december 2017 Over de profeet Amos

*Ik heb een afkeer van jullie feesten, ik wijs ze af, jullie samenkomsten verdraag ik niet.
Ik schep geen behagen in de brand- en graanoffers die jullie mij brengen;
de vetgemeste beesten van jullie vredesoffers keur ik geen blik waardig.
Bespaar mij het geluid van jullie liederen; de klank van jullie harpen wil ik niet horen.
Laat liever het recht stromen als water, en de gerechtigheid als een altijd voorvloeiende beek (Amos 5:21-24).*

Wat een schreeuwlelijk, die profeet Amos. Ongepolijste teksten, knetterharde politieke uitspraken. Tegen de schenen van de politieke machtshebbers die genadeloos de waarheid wordt verteld. U hebt de wethouder armoedebestrijding uitgenodigd om te komen vertellen over de profeten van de armoede - en dat zult u weten vandaag.

Maar ik ben ook vereerd dat ik in een reeks naast onder anderen Gloria Wekker en Marjolijn van Heemstra iets mag komen vertellen over profeten van nu. Profeten zijn de luis in de pels van machtshebbers. Zelden hebben ze goed nieuws, veel meer komen ze waarschuwen of zeggen ze beleidsmakers de wacht aan. In een wereld, maar ook in deze stad, met zoveel rijkdom en tegelijkertijd zoveel armoede naast elkaar, zijn profeten van armoede allesbehalve een anachronisme. Als hun bijbels voorbeeld heb ik Amos meegenomen.

'De profeet van de sociale gerechtigheid,' zo wordt Amos vaak genoemd. Amos leefde in de achtste eeuw voor Christus en kwam uit Tekoa, een plaatsje ten zuiden van Jeruzalem. Hij was veeboer en verbouwde vijgen. En niet onbelangrijk, zo kunnen we lezen in eerdere hoofdstukken van het boek Amos, hij had zich niet gekandideerd als profeet. Hij had er ook eigenlijk geen zin in. Maar hij werd door God geroepen en ging dus maar aan de slag.

Amos profeteerde in een tijd dat het economisch gezien voor de wind ging met Israël. Onder leiding van koning Jerobeam II wist het land zich aardig staande te houden tegenover de grote mogendheden rondom: Syrië en Assyrië maakten een relatief lastige tijd door. Door slimme handelspolitiek en buitenlandbeleid wist Jerobeam II zijn land aardig op te stoten in de vaart der volkeren. De geschiedenis vertelt niet welk agentschap er op de lokale Zuidas binnen werd gehaald, maar het succes van het beleid zal de machthebbers zonder enige twijfel trots en vol zelfvertrouwen hebben gemaakt.

Maar met de welvaart werden ook de verschillen tussen arm en rijk steeds groter: tussen de stad met haar stedelijke bevolking en het omliggende platteland. Tussen hen die profiteerden van de handel en hen die dat niet deden. Welvaart en armoede gaan helaas vaak genoeg hand in hand. Dat gold voor het Israël van de achtste eeuw voor Christus, maar dat geldt niet minder voor onze stad vandaag.

Een jaar geleden sprak ik met een man uit de Diamant-buurt in Amsterdam-Zuid. Hij had in de schulden gezeten en was er uiteindelijk uit geklommen. Nu deed hij mee aan het programma 'Sparen loont' van onze gemeente. Met dit programma helpen wij Amsterdammers die schuldenvrij zijn geworden, een buffertje op te bouwen. Wie in de schuldsanering zit, verliest namelijk veel van zijn of haar zelfstandigheid. Je geld wordt ondergebracht bij een budgetbeheerder die je geldzaken regelt. De budgetbeheerder betaalt de rekeningen die binnenkomen, maar bepaalt ook hoeveel jij per week te

besteden hebt. En dat is niet veel, meestal maar net genoeg om te overleven. Dan kan het fijn zijn wanneer, als je na een jaar of drie eindelijk van de schulden af bent, weer even op gang geholpen wordt. Iemand die even met je meekijkt, helpt bij het ordenen van je geldzaken, met je praat over waar je geld graag aan uit zou willen geven en waarvoor je zou willen sparen.

De man vertelde mij over zijn leven in de stad, over hoe hij zijn baan was kwijtgeraakt en hoe hij psychische en uiteindelijk ook financiële problemen had gekregen. Hij was blij met het perspectief dat hij had gekregen doordat hij nu eindelijk van die rotschulden af was, maar hij maakte zich ook grote zorgen over zijn toekomst in Amsterdam. 'Mijn wijk,' vertelde hij, 'verandert in rap tempo. Sinds kort zit hier op de hoek een Coffee Company. Daar kunnen je tientallen verschillende koppen koffie kopen, maar wel allemaal van vier euro per stuk. Dat is voor mij niet te betalen. En even verderop hebben we nu zo'n nieuwe, luxe, compleet verantwoorde supermarkt, een Marqt. Aardappels kosten daar bijna 2,50 euro per stuk. Gelukkig is de buurtsuper er ook nog, maar die heeft het volgens mij moeilijk, want er komen minder klanten. Elk huis dat hier vrijkomt, wordt opgekocht door mensen met geld of door studentes van wie de vader veel geld heeft. Ik denk dat er over een paar jaar hier in deze buurt voor mij geen plaats meer is en dat ik moet verhuizen naar buiten Amsterdam.'

Dit gevoel van ontheemding overkomt meer mensen. Het is een verhaal dat ik vaker van Amsterdammers heb gehoord. De stad bloeit economisch, sommigen spreken zelfs over 'een derde Gouden Eeuw'. Haar rijkdom klotst bijna letterlijk over het IJ en de ring A-10. Wijken veranderen in hoog tempo van karakter, ze worden opgeknapt en er komen andere voorzieningen. Het straatbeeld verandert vaak letterlijk: meer bakfietsen, elektrische oplaadpunten en deel-auto's. Er komen nieuwe mensen te wonen, over het algemeen met de dikkere portemonnee.

Maar met die rijkdom komt ook de vervreemding van mensen die het niet zo breed hebben. Zij hebben vaak niet of nauwelijks deel aan die verandering. Zij voelen zich buitengesloten. Sterker nog, ze worden buitengesloten. Niet gekend in hun manier van leven, in de sociale verbanden die zij wel degelijk hebben in hun buurt, niet gekend in hun perspectief op de toekomst, hun hoop en idealen over hoe het met hen beter zou kunnen gaan.

Dat buitensluiten gebeurt soms onbewust. Zo was er een eigenaar van een nieuw hip café in Nieuw-West, die me vertelde: 'Toen ik hier begon, was het pionieren. Er was namelijk helemaal niets.' Wat de eigenaar bedoelt, is niet: er woonden hier helemaal geen mensen of er waren hier helemaal geen voorzieningen. Wat hij bedoelt, ik denk eerder onbewust dan opzettelijk: er waren geen mensen zoals ik of mijn klanten en er waren geen winkels, cafés en restaurants zoals het mijne. Zo werkt het proces van gentrificatie: de nieuwkomers zien de oude bewoners niet en missen vaak hun infrastructuur. En de oude bewoners voelen zich niet gezien en niet gekend.

In dat opzicht kan deze tijd wel een Amos gebruiken - iemand die onverbloemd de waarheid zegt. Vooral tegen hen die aan de macht zijn en vaak denken dat de welvaart alleen aan hen te danken is en dat ze er recht op hebben.

In het oude Tetterode-gebouw aan de Da Costakade in Amsterdam-West huist de bijstandsbond. Sinds jaar en dag staat de bijstandsbond uitkeringsgerechtigden bij als ze een probleem hebben met een overheidsinstantie, of het nu de gemeente, de Sociale Verzekeringsbank of het UWV is. Maar de bijstandsbond mengt zich ook in het publieke debat. Ze klagen aan: het systeem en zijn vertegenwoordigers. Altijd op de bres voor mensen aan de onderkant van de samenleving, nooit bang of onder de indruk van welk politiek bestuur dan ook. Dat doen ze in niet mis te verstane woorden: ik moet eerlijk bekennen dat ik er regelmatig mee te maken heb. In hun ogen is mijn beleid te hardvochtig

tegenover uitkeringsgerechtigden, mijn strijd tegen de regering te slap. Het pluche maakt mij week en ik heb slechts oog voor de belangen van mijn Sociale Dienst - niet voor de belangen van de mensen om wie het zou moeten gaan: zij die op zoek zijn naar werk. De bijstandsbond sluit geen compromissen, wil niet horen dat de praktijk soms lastiger is dan het papieren beleid en weigeren, in haar eigen woorden, zich te corrumperen door toe te treden tot officiële inspraakorganisaties. Het grootste compliment dat ze me gemaakt hebben, is dat er vandaag de dag minder substantieel klachten zijn dan vroeger. Maar dan houdt het met vriendelijke woorden ook wel snel op. Sterker nog, dat de SP nu in het stadsbestuur zit, is het levende bewijs van de teloorgang van deze partij als bondgenoot in de sociale strijd.

Ik ben het oprecht oneens met de bijstandsbond op heel wat van deze punten en moet eerlijk bekennen dat ik er soms moe van word. Het is niet goed of het deugt niet. Ik weet ook heel goed dat er heel wat medewerkers van mijn Sociale Dienst zijn die er ook klaar mee zijn. Hun goede trouw wordt ter discussie gesteld en het is per definitie verdacht wat ze doen. En hoewel ik dat laatste heel goed begrijp, mogen we de waarde van dit soort geluiden van dit soort organisaties niet negeren. Zij benoemden het risico van integriteitsschendingen bij Amsterdamse re-integratieplaatsen al voordat er ééntje werd ontdekt. Ze zien dingen en mensen waar ambtenaren en wethouders wellicht blind voor geworden zijn. Ze waarschuwen ons voor ontwikkelingen die de ongelijkheid vergroten, en ze wijzen ons steeds weer op de hiërarchie die er is tussen een individuele burger en een overheidsapparaat.

De bijstandsbond en haar soortgenoten zoals de daklozenbond, het straatpastoraat, of de straatjurist: het zijn vaak gemarginaliseerde organisaties in onze stad. Meewarig aangekeken door de grote professionele instellingen die kind aan huis zijn bij de gemeente en voor wie de samenwerking met het stadsbestuur een deel van het bestaan is. En toch, of misschien wel beter: juist daarom, vervullen deze instellingen zo'n waardevolle rol in onze stad. Moderne profeten zijn het - die zich de mond niet laten snoeren en blijven vertellen waar het mis gaat of dreigt te gaan. Want profeten zijn, in de woorden van Nico ter Linden 'onruststokers' bij wie het niet gaat 'om wat er *uit*komt, maar om wat *aank*omt.'

De profeet Amos leert ons dat het erop aankomt op te komen voor armen. Wie zich verliest in de spirituele zaken van het leven, maar de armen niet ziet en geen recht doet, verliest het contact met waarom het gaat in het leven, of zoals je wilt: om Wie het gaat.

Een mooi voorbeeld waar het een hand in hand gaat met het andere, is het inloophuis de Schakel in de Staatsliedenbuurt. Dak- en thuislozen komen daar samen met buurtbewoners en voorbijgangers voor een kop koffie of een ontbijt. Ik ben blij dat er vandaag voor hen gecollecteerd wordt.

Profeten van de armoede, zij wijzen mij als wethouder in deze stad op de keerzijde van mijn beleid en vertellen me dat ik moet waken voor zelfgenoegzaamheid. Ik kan ze daar uiteindelijk niet dankbaar genoeg voor zijn.